

Edit Kaldor

'Chinezen zijn vrij relaxed'

theater De van oorsprong Hongaarse Edit Kaldor maakt theater over mensen die op zoek zijn naar een passend levensverhaal. Nu in het Mandarijn.

door Marijn van der Jagt foto's Ad Nuis

Language no problem', staat er bij de aankondiging van *C'est du chinois*. Een toevoeging die gebruikt wordt voor voorstellingen die zo beeldend zijn, dat de taal geen barrière vormt. Maar bij de nieuwe creatie van Edit Kaldor is de toevoeging geestig. De voorstelling, die op het Noorderzon-festival in Groningen haar Nederlandse première beleeft, wordt helemaal gespeeld in het Mandarijn. De vijf Chinese acteurs, die groten-deels in ons land wonen, spreken op het toneel hun moedertaal. Ze hebben een enorme drang om het publiek van alles te vertellen over zichzelf en over elkaar, maar om hen te kunnen begrijpen, worden de mensen in de zaal eerst

meegenomen in een basiscursus Mandarijn. De voorstelling begint dus als een taalles, waarbij de acteurs zo droog mogelijk de noodzakelijke woorden en begrippen demonstreren. 'Het was helemaal de vraag of het zou werken,' zegt Kaldor, die de voorstelling bedacht, schreef en regisseerde, 'maar we hebben al in Lissabon gespeeld, en de toeschouwers leren daadwerkelijk zo'n zestig woorden Mandarijn. De eerste zin die ze begrijpen is echt een wauw-moment!'

Schreeuwen in het Hongaars

Maar de voorstelling is meer dan een taalles. Het is een innemend portret van een (fictieve) Chinese familie, met verhalen die gebaseerd zijn op de levens van de acteurs. En net als bij de eerdere voorstellingen van Kaldor, wordt er op het toneel een ingenieus spel gespeeld met betekenis en identiteit. De familieleden werken aanvankelijk harmonieus samen in de demonstratie van een zelfgefabriceerde leermethode, met een bijbehorende dvd die ze na afloop verkopen. Maar ze dwingen elkaar steeds meer in ongemakkelijke rollen, want wie is de aangewezen persoon om het begrip 'dronken' te demonstreren, en wie huult er het makkelijkst als het om het woord 'tranen' gaat?

Kaldor liep al lang rond met het idee voor een voorstelling in een vreemde taal. Zelf komt ze uit Hongarije. Ze woont een jaar of tien in Nederland, ging als tiener naar Amerika en studeerde daar ook. Maar Hongaren staan bekend om hun gebrekkige taalgevoel, en Kaldor is daarop geen uitzondering. 'Ik heb veel tijd van

mijn leven doorgebracht in een land waarvan ik de taal niet goed begreep. Dat brengt je in een interessante toestand. Je krijgt de ruimte om veel te dromen, en tegelijkertijd ben je heel alert op het weinige dat je wél begrijpt. Er zijn woorden in het Nederlands waar ik nog steeds van houd, omdat de klank ervan me deed fantaseren over wat ze zouden kunnen betekenen. Die ervaring, dat je niet alles begrijpt maar wel een beetje, wilde ik aan het publiek geven.'

'Er zijn woorden in het Nederlands waar ik nog steeds van houd'

Kaldor (rechts): 'Ik geef veel ruimte aan het publiek'

De spelers van *C'est du chinois* repeteren hoe een Chinese familie de toeschouwers taalles geeft

Wat Kaldor ook inspireerde, was haar Hongaarse grootmoeder. 'Zij kwam uit een generatie die erg geïsoleerd is opgegroeid en hoogstens een beetje Duits sprak. Ze is een jaar geleden gestorven, maar als ik bij haar op bezoek kwam met mijn Belgische echtgenoot, schreeuwde ze in het Hongaars tegen hem, langzaam en heel hard, in de veronderstelling dat je zo prima met elkaar kon converseren. Die houding – we spreken niet dezelfde taal, maar dat is geen enkel probleem – heb ik altijd mooi en grappig gevonden. En je kan er elke barrière mee slechten. Nou ja,' grinnikt ze, 'tot op zekere hoogte dan.'

Ik snap er niks van

Het Hongaars vond Kaldor ongeschikt voor de taalles die haar voorstelling ook moest zijn. Grammaticaal is dat een te moeilijke taal, de

werkwoordsvormen verschillen bijvoorbeeld totaal in klank. Het Mandarijn (waarvan ze ook niet méér kent dan de zestig woorden die haar voorstelling leert) is eenvoudiger van opzet. 'Ik zocht ook naar een taal die enige relevantie heeft, en die je niet kunt afdoen als marginaal. Als je tegenwoordig een goede baan wilt in het bedrijfsleven, moet je Chinees leren. Daarbij komt: in elk land heb je Chinezen met hun restaurants, maar het is een volk waar we weinig van af weten. Tijdens de Olympische Spelen in Beijing dacht ik dat we heel veel over China te weten zouden komen, maar ook na de Spelen blijft het land een compleet mysterie.'

Ter voorbereiding van *C'est du chinois* (Frans voor: 'ik snap er niks van') reisde Kaldor zelf af naar Beijing, waar ze mensen lang interviewde. Tegen haar verwachting in waren de mensen

die ze sprak allemaal heel open: 'De Chinezen zijn vrij relaxed, anders dan Japanners, die veel formeler zijn. Ze huilen bijvoorbeeld heel makkelijk. Ik heb veel met ze gepraat over hun familie, ook later met mijn acteurs, en dan kwamen er al snel tranen aan te pas.'

Drie spelers van *C'est du chinois* zijn amateur en hebben nooit eerder op het toneel gestaan. Een van de twee mannen werkt in Nederland als professioneel acteur (Aaron Wan; in de films over het paard van Sinterklaas speelt hij de vader van het meisje Winky), de ander is geschoold in Chinese opera, waar hij ook wat van laat zien. Maar juist voor een geschoolde speler

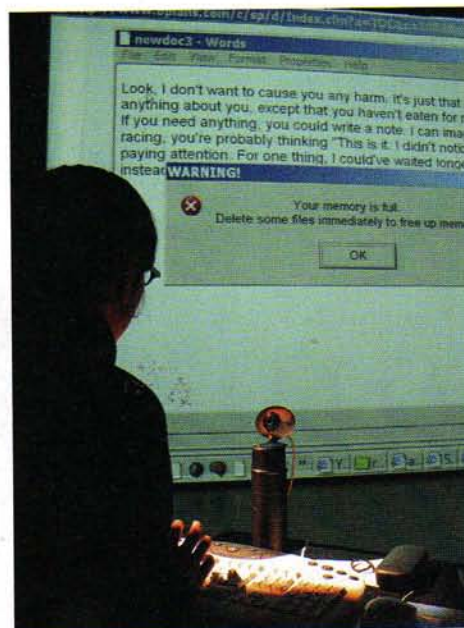
kan het moeilijk zijn wat Kaldor vraagt: 'Ik geef veel ruimte aan het publiek, dus acteurs moeten heel terughoudend zijn in het tonen van hun emoties en het invullen van de scènes.'

Foto van ex-vriendje

Voor al haar voorstellingen kiest Kaldor een bijzondere vertelvorm. In haar vorige productie *Point Blank* toonde een jonge vrouw vanaf haar laptop foto's die ze van buitenaf had genomen van mensen in hun huizen. Ze observeerde hen, maar de half gefantaseerde verhalen die ze over hen vertelde, onthulden vooral haar eigen aarzeling om een beslissende stap in haar leven te nemen, want hoe weet je ooit wat de juiste stap is naar het geluk? In *Or Press Escape*, de eerste productie die Kaldor maakte na haar studie aan de Amsterdamse vervolgopleiding DasArts, zat een vrouw de hele voorstelling lang op haar computer te rommelen. Je zag deze vrouw op de rug, maar alles wat zij deed op haar pc was te volgen op een wandbreed projectiescherm. Ze mailde met vrienden,

'Ik heb altijd van een afstand naar mijn eigen leven gekeken'

den, chatte op een babbelbox met onbekenden, bekeek de foto's in haar eigen mapjes, en gaandeweg ontstond er via al deze 'achteloze' handelingen een prachtig inzicht in haar persoonlijke leven. Dramatisch was de twijfel die ze toonde bij het opruimen van haar bureaublad – de foto van een ex-vriendje werd eerst daadkrachtig naar de prullenmand geschoven, daar dan toch weer uitgevist en naar een verre hoek van het beeldscherm geschoven. En uiteindelijk waren haar pogingen een brief te typen aan de immigratiedienst: om de status van Nederlands burger te bereiken, moest de buitenlandse vrouw een plan indienen voor een

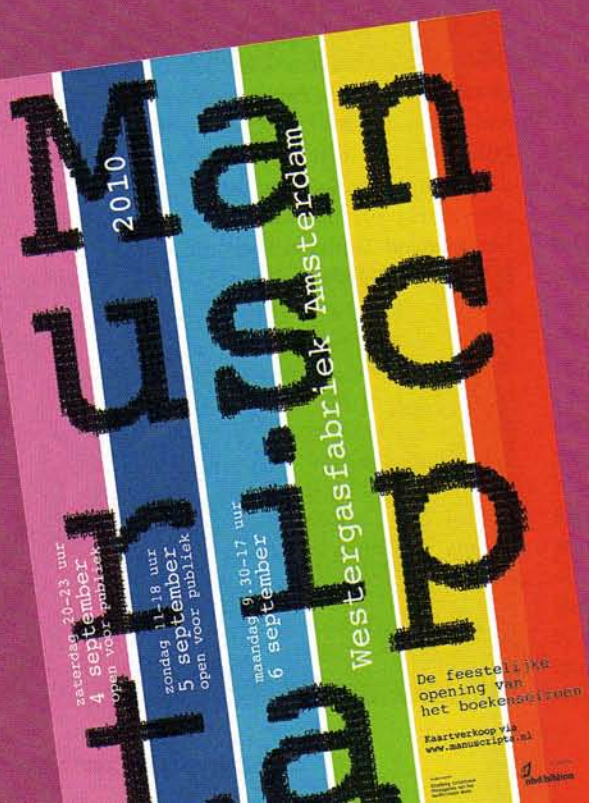

Or Press Escape, Kaldors debuut: een vrouw rommelt op haar computer en legt zo zichzelf bloot

ADVERTENTIE

Vrij Nederland

Lang leve de inhoud

Met korting naar Manuscripta

Op Manuscripta, de opening van het boekenseizoen, vindt onder meer het exclusieve Vrij Nederland Wereldpodium plaats (14.15 uur tot 15.15 uur). VN's Harm Ede Botje spreekt met de auteurs Saydin Herschi, Betsy Udink, Femke van Zijl en Eric Corton over hun reizen en belevenissen in verre streken en conflictgebieden als Koerdistan en Afrika.

Vrij Nederland-lezers betalen slechts € 7,50 in plaats van € 10,-. Ga naar www.manuscripta.nl/vrijnederland en vul bij kortingscode 'vrijnederland' in. Het e-ticket geeft u toegang tot Manuscripta en is tevens uw toegangsbewijs voor VN's Wereldpodium.

Manuscripta - zondag 5 september
VN's Wereldpodium, 14.15 - 15.15 uur (flex bar)
Locatie: Westergasfabriek Amsterdam

Voor het volledige programma zie www.manuscripta.nl

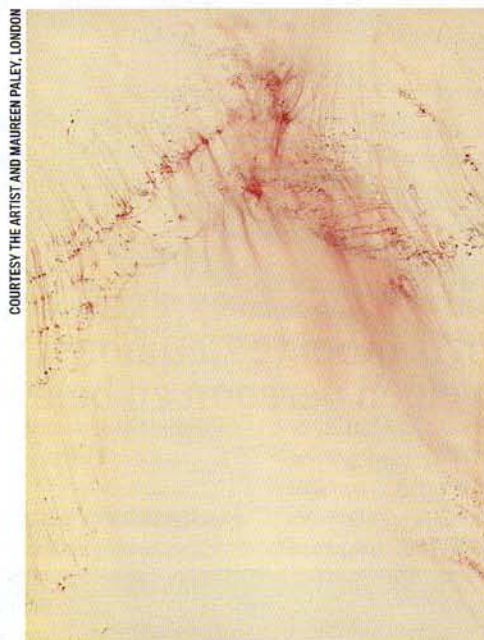
bedrijf, maar ze kwam niet veel verder dan de eventuele naam van haar eigen bedrijfje die ze telkens weer uitwiste.

Romantische ziel

De status van de immigrant komt in Kaldors voorstellingen telkens terug. In *New Game* liepen de acteurs rond met een immigratieformulier dat telkens bij een andere deur moest worden ingeleverd. En in *C'est du chinois* is de taal onderdeel van het bedrijfsplan waarmee de Chinese familie in Europa voet aan de grond wil krijgen. Die onzekere status heeft Kaldor meermalen aan den lijve ondervonden. Toen ze als tiener met haar moeder Hongarije verliet, woonde ze een half jaar in een Oostenrijks vluchtelingenkamp: 'We waren politieke vluchtelingen, maar om dat te bereiken, was er een verhaal nodig dat we heel goed hebben gerepeteerd.' Voor haar is immigratie niet alleen een gevecht met een kafkaëske bureaucratie: 'Het is óók een mogelijkheid om jezelf opnieuw uit te vinden. Mensen zijn altijd bezig om zichzelf te definiëren, maar als je naar een plek gaat vol beloften, waar je nog niemand kent, dan ervaar je dat in een verhevigde vorm.' De figuren in haar voorstellingen zijn altijd op zoek naar een passend levensverhaal, en onzeker over hun positie. Maar, zegt Kaldor, 'het verhaal over mijn geboorte is veel bepalender voor het levensgevoel waar vanuit ik theater ben gaan maken. Mijn ouders waren zestien toen ik geboren werd, maar in mijn middenklasse-familie was opleiding vanzelfsprekend, en voor mijn oma was het een uitgemaakte zaak dat mijn moeder abortus zou plegen, zodat ze naar de universiteit kon. Maar mijn vader was een romantische ziel. Hij vluchtte met mijn moeder over de grens, werd aangehouden, probeerde in de gevangenis zijn polsen door te snijden, en na al dat drama gaf mijn oma haar verzet op. Het ging al snel mis tussen mijn ouders, maar ik ben liefdevol opgevoed en heb me nooit ongewenst gevoeld. Ik ben opgegroeid met dit verhaal, en daardoor was ik als kind al heel rationeel bezig met de vraag of ik wel of niet geboren had moeten worden. Ik heb altijd van een afstand naar mijn eigen leven gekeken.' Uit Kaldors voorstellingen spreekt een existentiële twijfel. Ze gaan over mensen die het niet vanzelfsprekend vinden dat ze ergens zijn. Over mensen die – net als zichzelf – eigenlijk te verlegen zijn om op het toneel te staan, maar toch de behoefte hebben om hun verhaal te vertellen. 'Het is altijd een beetje *to be or not to be*.' ■

'*C'est du Chinois*' speelt op 26 en 27 augustus op het Groningse Noorderzonfestival, en 25, 26 en 27 september in De Internationale Keuze van de Rotterdamse Stadsschouwburg. Tournee tot eind november; www.edittkaldor.com

Kan Wolfgang Tillmans de fotografie een nieuwe zet geven?

COURTESY THE ARTIST AND MAUREEN PALEY, LONDON

Wie? Wolfgang Tillmans
Wat? *Urgency XXII* (2006)
Waar? Serpentine Gallery, Londen

met zijn tentoonstelling in de Serpentine Gallery in Londen legt de Duitse fotograaf Wolfgang Tillmans een proeve van bekwaamheid af die grote indruk maakt. Het is verhelderend om te zien hoe hij erin slaagt existentiële vragen over schoonheid, ontwrichting, perceptie, representatie en de invloed van wetenschap via de fotografie te onderwerpen aan een gedegen onderzoek. Het eindresultaat is wat je van goede hedendaagse kunst verlangt: spannend, intelligent en af en toe lekker verwarrend. Als fotograaf laat hij niets ongemoeid. Onbeduidende gebeurtenissen en details worden voorzien van een gelaagdheid die je dwingt tot nauwkeurige observatie. Wat alledaags lijkt, is het vaak niet. Op de fotografische werkelijkheid liggen doorzichtige laagjes die je een voor een zal moeten verwijderen om door te dringen tot het plot. Waar kijk ik eigenlijk naar? Een vraag die je past stelt nadat je – geprogrammeerd als je bent – allang een betekenis aan het beeld hebt gegeven. Tillmans zet zijn toeschouwers graag op het verkeerde been maar weet ons daardoor wel een duw in de juiste richting te geven.

Hij stuurt je pas echt het bos in met een serie grootformaat abstracte kleurstudies die zonder tussenkomst van camera door middel van lichtinwerking op fotopapier tot stand zijn gekomen. Pure non-figuratie. Maar wacht even, dat is toch het domein van de schilderkunst? Een foto die geen foto wil zijn en ontdaan is van de gebruikelijke picturale kwaliteiten die met fotografie worden geassocieerd, zo kan *Urgency XXII* uit 2006 het best worden getypeerd. Wat het oplevert, is een fraai mysterieus beeld dat door de glans van het fotopapier een sculpturale uitstraling krijgt. En verrassend genoeg roept het beeld op geen enkel moment een schilderkundige associatie op. Is dit het resultaat van een chemisch experiment met vloeistoffen, wellicht een microscopische uitvergroting of toch een lichtbundel van heel ver weg? Welke wetenschap ligt hieraan ten grondslag? Tillmans laat je naar een verhaal zoeken maar nergens biedt hij houvast om tot een bevredigend antwoord te komen. Ook niet in de titel. Het blijft gissen en terwijl ik voor dat enorm stuk glanzend papier sta realiseer ik me bezoeker te zijn op een fototentoonstelling. Fijn om weer eens goed over fotografie te moeten nadenken. ■